

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljave je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarish izhaja vsak petek popoldne
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 10— K
pol leta . . . 5—
četrt leta . . . 2:50
posamezna številka po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto.
Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste,
če se tiska enkrat . . . 16 h
. . . dvakrat . . . 14
. . . trikrat . . . 12
za nadaljna vrščena od petit-vrste po 10 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Prihodnja številka „Učiteljskega Tovarisa“ izide dne 28. junija 1918.

Učiteljstvo in kulturna banka.

Napisal D.

S silo potresa je razmajala človeško družbo svetovna vojna in kakor velik historičen eksperiment preizkuša stebre in temelje predvojne kulture.

Zgodovina bo imenovala naš čas dobo revizije, ki odločilno poseže v razvoj človeštva kakor pred 500 leti dobo renesanse.

Socialna nujnost zahteva revizijo vsakega pojma in aksioma, vsakega teorema in filozofskega sistema, vsake socialne naprave in državne ustave.

Mi živimo v začetku socialne revizije in nikakor še ne moremo predvideti in pregledati sprememb in posledic socialnega potresa in niti ne slutimo, kdo prestane to strašno preizkušnjo brez škode?

Danes se hočemo omejiti na revizijo enega pojma, — kapitalizma, proti kateremu so nastopili že pred vojno na eni strani socialni demokrati s protizahtevo komunizma, na drugi strani srednji stanovji s principom samopomoči v obliki združne organizacije.

V vojski je najprej zmagal ekstrem komunizma v dveh oblikah. Z nizko revolucijo je zavlada radikalni komunizem boljševikov z odpravo osebne lasti in socializacijo plačilnih produktivnih in prometnih sredstev. V državah srednje Evrope je zmagal državni socializem v obliki central, revizicij in nakaznic.

Prognoza nizkega komunizma ni ugodna, in tudi pri nas že preklinja ljudstvo »socializem central« kakor pred 100 leti Francozi. Kmečka modrost se udaja celo mističnemu pesimizmu in razlaga, da je zavlada Antikrist, prerokovani sejalec milijonov.

Kaj potem? Ali naj se vrne spet stari ekstrem osebne kapitalizma, ali naj se začne stara igra od kraja?

Socialna nujnost zahteva revizijo kapitalizma. In objektivna revizija ugo-

tavlja, da je kapitalizem eno najuspešnejših socialnih sredstev! Kapitalizem je torej sredstvo, a kaj je njegov smoter in cilj? Uničevanje ali ustvarnost? Podiranje ali zidanje, vojnska ali kulturna? Kdo ima torej pravico razpolagati z dobičkom kapitala? Ali neodgovorni poedinec, — ali cela družba? Ali naj se dobiček milijard še naprej zbira v blaginjah trdosrčnih kapitalistov, gluhih in slepih za bedo ljudstva? Ali naj trpi celo človeštvo za dobiček par kapitalistov, ali naj služi človeštvo kapitalizmu ali kapitalizem človeštvu?

Zdravi ljudski razum odgovarja: Kapital je samo sredstvo za napredek kulture in samo tiste osebe so upravičene, razpolagati z dobičkom in upravnim aparatom kapitala, ki delajo za kulturo.

Za nas stoji torej intuitivna, evidentna in neovržna dogma: Kapital je sredstvo za napredek kulture, z njim in njegovim upravnim aparatom smejo razpolagati samo kulturni delavci.

Matematično nujno gre dedukcija dalje: Katero socialno delo se imenuje kulturno, katere osebe se štejejo med kulturne delavce, katere osebe zavzemajo prvo mesto med kulturnimi delavci?

Tisto delo je primovalentno, ki obdeluje in prideluje predpogoj in nositelja kulture, — človeka. Tisto delo, ki pretvarja barbarja v kulturnega človeka, — je vzgoja, pedagogika.

Sledi torej matematično nujen silogizem: primovalentno kulturno delo je pedagogika. Kakor kipar glino, tako oblikuje pedagog kaoč mladega, elastičnega duha.

Zdravi ljudski instinkt že dolgo nazivlje 20. vek — stoletje otroka, stoletje vzgoje. Z drugim imenom se bo imenovala doba socialne revizije — doba vzgoje! Doba pedagogov! Historični razvoj nam to ad oculos demonstrira: v velikih državnih dogodkih igrajo vodilno ulogo profesorji-pedagogi, ne več advokati!

Tako prevzame tudi pri nas vodstvo ljudstva tisti produktivni stan, ki producira naš najdražji kapital, našega ljudskega duha. To je stan pedagogov, združenega ljudsko-, srednje-, in visokošolskega učiteljstva.

Vrnimo se k svoji ekonomski dogmi: Kapital je samo sredstvo za napredek kulture, z njim in njegovim upravnim aparatom smejo razpolagati samo kulturni delavci, torej v prvi vrsti — pedagogi! Upravni aparat kapitala je — banka. Torej: z njim smejo razpolagati samo kulturni delavci, v prvi vrsti pedagogi v obliki — kulturne banke! Kulturna banka? Taka najmodernejša banka, ki vporablja večino čistega dobička za kulturne namene, ne več za zasebne blaginje!

In zareži se lokavi antitezar: Kulturna banka! Kaka glupost! Fantom fantasta, ki ne pozna človeške nature. Kaj briga trgovca kultura! Ali ne veste, kaj je moderni troovec? Ropar, ki pleni pod zaščito zakonov! Moderne banke so vendar roparske, ne kulturne naprave!

Zavrne ga sintezar: Ugovarjam v imenu naših poštenih trgovcev in poštenih bank! Prvič so naši trgovci poštenejši, ki ne ropajo in iščejo samo poštenega, zaslužnega dobička; drugič pa naše banke še niso izvršile svoje socialne naloge: gospodarske osamosvoje naroda! Tretjič pa tudi mi računamo s človeško nature in imamo za ta namen pripravljeno posebno formulo, s katero prevedemo banke iz roparske v kulturno obliko. To je psihološka metoda podzavestnih količin, ki se nezavestno (podzavestno) sumirajo v mogočen efekt. S to psihološko metodo že od nekdanj zmagujejo vsi realni reformatorji: polagoma, da ljudstvo ne čuti, korak za korakom, del za delom, fazo za fazo uvajajo reforme. Tako bo tudi kulturna banka v začetku resno računala s kapitalističnim instinktom človeške nature ter samo doslej neznan, neopaženi in čeznočni dobiček nalagala v posebnem kulturnem fondu, iz katerega ne neobčutno, podzavestno amortizira tekem desetletij privatno naloženi kapital: Kulturna banka bo nato upravljala samo lasten kapital in vporabljala ves dobiček za kulturne namene. Mi seveda tega ne učakamo, a umremo s sladko zavestjo, da smo ustanovili prvo kulturno banko!

Včerajšnja utopija stoji danes pred nami kakor živo dejstvo, taka prehodna banka — imenovati jo hočemo anticipandno »kulturno banko« — ni torej samo go-

la možnost, ampak pereča, aktualna nujnost iz dveh vzrokov. Bliža se čas velikega narodnega preporoda, stoletni vsestranski pritisk odneha in latentne narodne sile udarijo s potrjeno vehemenco na dan skozi vse mogoče ventile in ventilčke. V splošnem navdušenju se začuti vsak polizobrazenec v tajnih globinah kipeče dušice poklicane za mesijo, ki pripelje osvobojeno ljudstvo v obljubljeno deželo. In tako doživimo, kakor se je to vedno in povsod godilo, manijo tekmovanja in ustanovljanja raznih kulturnih društev in podjetij. Vsak polizobrazenec bo silil v ospredje kakor »ustanovnik« ali vsaj voditelj »kake stranice, naivno prepričan, da zadoščajo široka usta in široko navdušenje. Kulturna banka koncentrira z železno roko vse kulturne sile in zajezi nevarnost, da se brezplodno razpršijo. Drugič nas bo pa tudi nekoliko sram, ko stopimo avtonomno in enakopravno v družino narodov — praznih rok. Strankarski boji zadnjih desetletij so absortirali vso narodno silo, tako da smo kulturno zastali in da nismo položili niti temelja tistim napravam, ki značijo kulturnost naroda. Kje je naše akademično in ljudsko vseučilišče, umetniški dom z galerijo in akademijo obrabnih umetnosti, glasbeni dom s konservatorijem, narodno gledališče itd.? Potrebujemo mali in veliki konverzacijski leksikon, slovenski etimološki slovar, zgodovino slovenskega jezika in naroda, zgodovino slovanskih narodov, svetovno zgodovino, znanstveno ljudsko knjižnico itd. Evo, samih nujnih kulturnih podjetij, zahtevajočih ogromne vsote, katerih ne zmore nobeno društvo ali zasebno podjetje! Omogoči ji samo bogato opremljena kulturna banka, poslujoča po najmodernejših principih trgovske metodike.

Pri nas ima ideja kulturne banke močnega zaveznika v mladem slovenskem socializmu, ki se je samozavestno ločil od nemškega socializma (marksizma) in že izdaja izvrstno revijo »Demokracija«. Program slovenskega socializma se bistveno razlikuje od marksizma: 1. namestu materializma si je postavil svetovni nazor idealizma; 2. nasproti proletariatu (razredni boj), ki priznava le proletariatu pravico do boja za

miren kot morska plan v lepem jutru. Pogledala ga je, da; a njene žametne oči se niso začudile, v njih ni bilo opaziti niti najmanjšega dvoma, vprašanja ali zadrege. Bil je navaden pogled, ravno dušen, jasen, pogled mladenk, lepih in bujnih, ki ga vračajo neznanecem, ko jih nadlegujejo z očmi na cesti, v gledišču, kavarni, električnem vozu.

»Ona, ona, ona!« — je kričnilo ubogo srce. »Ni me poznala! Ni mogoče! Ali res? Ali sem se tako izpremenil? In jaz, zakaj ji nisem ničesar zašepetil? Zakaj se ji nisem nasmehnil? Zakaj ji nisem namignil? Zakaj ji nisem mogel reči, da sem jaz, jaz, jaz?«

Umolknil je. Srca ni mogel več umiriti. Kri mu je butala vedno boljbolj po žilah. Nervozno si je mel roke. Ozrl se je po vozu. Ustavil se je bil že večkrat, se izpraznjeval in zopet naplnil, a on tega ni opazil. Gospodični sta bili še vedno na svojem prostoru in polnili sta voz s srebrnim smehom.

Izkušal je udušiti svoj notranji boj. Čital je reklamne tablice ob stenah: »Esposizione di guerra... Non sputare... Grande deposito vestiti... Pasta dentifricia... A srce se je zopet oglašalo.

»Nisva hotela! Ne, nočeva tu, v električnem vozu, med tem ljudstvom, po tolikih letih... Popolnoma sva se razumela. Prav je tako! Lavra! Lavra! Ti si! Da, ti si, ti! Ali me vidiš? Vidim te! Tu sedi pred menoj, tu me imaš pred seboj. Po petih letih! Z menoj v istem vozu! Kdo bi bil te

LISTEK.

Hinko Medič:

Lavra.

Gašparšič, šetajoč se po Korzu, se je ustavil pred velikim izložbenim oknom ter čital vzpored kinematografske predstave, ki mu ga je usilil mnogrede uslužbenec gledišča »Edna«. Sam ni vedel, jeli čita ali ne. Njegove oči so švigale po barvanem letaku, kakor da ne razume ničesar.

»Stopiti moram na tramvaj proge Kandler.« Približal se je s čudno gesto stražniku.

»Oprostite, kako to da še ni videti voza proge Kandler?«

»Tu ne; niže dol. Glejte, saj je tam postajališče!«

»Saj res! Da, tam bo!«

Čemu je neki nagovoril stražnika? Saj je vedel, kje mora vstopiti. Tolikokrat se je že vozil v tisto smer! A Gašparšič se je v tem velikem mestu čutil tako osamljenega, tako zapuščenega, da se mu je zdelo potrebno približati se kakšni duši, govoriti s kom, posmehljati se mu, četudi stražniku.

Evo, tramvajski voz! Bližal se je počasi, tirajoč za seboj priklopni voz. Ustavil se je ravno pri njem. K vozu se je valila debela gosa močno sopeč čez ulico. Gašparšič je pustil vstopiti najprej

debelo gospo, potem suhega poštnega slugo, modistko z veliko skatljivo, vojaka z nahrbtnikom, mladega duhovnika in dva srednješolčka s knjigami pod pazduho, da sta jih komaj obsegala z lakto; potem je skočil tudi on, in tramvaj se je zganil.

Se je dobil prostora tik vrat poleg debele gospe, ki je še vedno lovila sapo. Na dolenjem koncu sta sedeli dve brhki gospodični. Živahno sta se pogovarjali in veselo hihitali. Njima na strani je sedel mladi duhovnik resnega obraza. Iz žepa je potegnil časopis, ga razvijal in obračal tako spredno, da ni bilo mogoče videti naslova. Žena je držala na kolenih zdravo dete, ki je motrilo z velikimi očmi zdaj tega, zdaj onega. Tam priletna gospa smehljajočega se obraza. Dva gospoda sta debatirala o ljudski prehrani.

»Dragi moj, Trst je danes velika zapuščena vas. Po obrežju in pomolih raste trava. Prej je gotovo nisi videl. Ali se spominjaš onih zlatih časov? Deset, petnajst parnikov je priplovo vsak dan v pristanišče. Koliko so navlekli blaga s seboj! Po cestah si se komaj ognil procesijam težko natovorjenih voz. Vse zaloge so bile nabite polne živil. Nam Tržačanom ni ničesar nedostajalo. Se pičjega mleka bi bil našel! A zdaj?«

Gašparšič ni več poslušal. Njemu nasproti je sedela gospa — ali gospodična — v azurni obleki. Ta modrina je zmotila njegovo oko. Srce mu je zastalo. Poblebel je. Kolena so se mu začela tresiti. Kri mu je šinila bliskoma v glavo. Čutil je,

v sebi ogenj svoje krvi. Dihal ni, odprl je oči in gledal, strmel...

Kaj, to gospo — ali gospodično — mora pač poznati! Kako to, da jo je prej prezrl? Ali je to ona? Lavra? Ona? V tem velikem mestu? Zdaj? V istem električnem vozu kakor on? Kako to? Lavra? Lavra? Sama? Čisto sama v tramvajskem vozu? Po petih letih?

»Lavra! Lavra!« je klicalo njegovo srce.

»Ti tu? Ti tukaj? In ravno ti? Ali je morda druga, ki ti je slična? Ni mogoče — ti?! Kako moreš biti sama kakor jaz v tem mestu, v istem električnem vozu kakor jaz? In ravno v tem?«

Plašno je dvignil glavo: skrivoma je ogledoval in motril to elegantno postavo, ki je sedela, ne da bi se premaknila, kakor da ne bi ničesar videla, ničesar mislila, kakor da bi sedela ondi, zanemarjajoč samo sebe. Obleka ji je pristojala tako srčkano, čisto navadna toaletna, a tako okusna. Njeni rožasti prstki so oklepali srebrno pompadurko in svilene svetle rokavice. Obraz ji je bil malo bled; oči kakor modrina neba, polne milne — svetli lasje pod tulasim klobukom.

Gašparšič je hotel biti drzen, a srce mu je toliko, pokalo, jhtelo, kri mu je napejala votle senci. Se je dvignil glavo, motril obraz cvetoče deve, zaplčil pogled v njene velike, očarljive oči, hoteč, da bi jih uprla vanj, v njegovo dušo in čitala v njej vse, vse...

Ona se ni zganila. Niti usten ni premaknila, ni trenila z dolgimi trepalnicami, njen pogled je bil

socialno pravičnost in zahteva diktaturo proletarijata, — stoji solidarijem, ki hoče izvesti socialno reformo s pomočjo in sotrudnostjo vseh stanov; 3. namestu komunizma se bliža avtarkizem, princip tiste omejene osebne lasti, ki zadošča osebi in družini; 4. internacionalizem izključuje narodni problem iz socialnega boja, postavi ga hoče na dnevni red šele po zmagi proletarijata; nasprotno zahteva konacionalizem sotrudni boj enakopravnih in avtonomnih narodov, smatra torej rešitev narodnega problema za predpogoj uspešnega socialnega boja ali vsaj za vzporedno vprašanje.

In kulturna banka se a priori naslanja na temelje idealizma, solidarizma (konfukcionizma), avtarkizma in konacionalizma, torej predstavlja za podlago, izhodišče svojemu delovanju to, kar si stavi slovenski socializem za cilj. Ta čudovita enota izhoda in cilja nujno združuje prej ali slej ideji kulturne banke in slovenskega socializma!

V problemu kulturne banke ne smemo prezreti metodajnega in izkušenega činitelja: kaj poretke obstoječe kapitalistične banke? Kako stališče naj zavzame kulturna banka v konkurenčnem krogu kapitalističnih bank? Velike težave čakajo tam, kjer so se razdelile kapitalistične banke gospodarsko polje do zadnjega kotička, da ni več prostega mesta za novo konkurenco. Na velikem srečo se nahajajo naše banke stopnjev in prvem začetku razvoja, celo gospodarsko polje leži takorekoč še pred njimi kakor neobdelana ledina. Prostora torej ni samo za našo kulturno banko, ampak še za par drugih velikih kapitalističnih bank. Naše banke še niso izvršile svoje zgodovinske naloge: Gospodarske osvoboditve naroda. Osredotočiti so dolžne vso svojo moč v edini cilj: Gospodarska svoboda naroda! V tem velikem gospodarskem boju jim prevzame kulturna banka veliko breme, skrb za kulturne investicije, tako je a priori in samo ob sebi določeno nje stališče: sodelovala bo kakor dobrodošla, skromna posestrima v zaledju.

Večjo nevarnost tvori neki drug pogoj, ki ogroža realizacijo kulturne banke s praktično neizpeljivostjo. Kulturna banka bo uspešno poslovala samo ob sodelovanju celokupnega ljudstva, imeti bo morala inteligentnega zastopnika, uradnika v zadnji kmetiški občini. A odkod kar čez noč vzeti inteligentni, izveščevalni personal, kdo naj plačuje te stotine oseb? Dobiček kulturne banke bi zadoščal komaj za upravne in uradniške plače, — a kaj bi ostalo za kulturo? Tudi tukaj si pomoremo s prehodno metodo. Ali nimamo inteligentnega, narodno zavednega, za vse žrtve pripravljenega stanu, ki enakomerno infiltrira mestno in kmetiško ozemlje, ki družijo meščana in kmeta v istem interesu? Kakor dovršen, prirodni okvir za tako splošno organizacijo pride v poštev samo naše učiteljsko, ki rado prevzame za mal postranski zaslužek elementarno poslovanje, zlasti če kupi in črpi kulturna banka v vsaki večji občini vzorno posestvo in izroči upravo učiteljski moči.

S kulturno banko si je izbralo slovensko učiteljsko za kažipot življenja najvišji ideal, ki ga je sposobno človeštvo na zemlji, ideal, ki je vreden vsega navdušenja in vsake žrtve, ideal, ki visoko dvigne kulturno ceno učiteljskega stanja

in za navdahne s tako samozavestjo, da postane neusahljiv studenec mladih, zmagovitih moči.

Za dosego tega ideala pa je pred vsem potrebno, da se učiteljsko zanj pripravi v sebi in samo iz sebe. Ta notranja priprava zahteva: 1. da se združi ljudsko, srednje- in visokošolsko učiteljsko v strumno, za moške in ženske enakopravno organizacijo, 2. da se po principu samopomoči (knjižnica, glasilo, tečaji, obisk tečajev na visokih šolah) izvešča teoretično in praktično v združenem poslovanju, v filozofiji in sociologiji. Taka notranja priprava osigura javni nastop učitelja (učiteljice) in ga podpre s tako samozavestjo, da zmagovito poseže v vsako javno, pisмено ali ustno diskusijo z vsakim inteligentom; 3. da se organizirano učiteljsko principialno odpove vsaki strankarski politiki, varuje si pravico kritične in flosetične, znanstvene politike; 4. da si učiteljsko odpre neomejeno in široko zaupanje ljudstva s tem, da onemogoči najmanjši dvom o iskrenosti pozitivnega verstva. Principialno je o tem odločil že krasni članek »Škofov jubilej«, v 12. številki letošnjega »Učiteljskega Tovariša«. Članek je napisan s tako zrelo inteligenco in tako iskrenim čuvstvom, ki razodeva samo pošteno, verno dušo. Članek ostane historični dokument — oživljene vere. In hoc signo vicisti!

Kulturna banka bo tvorila v zgodovini človeške kulture epohalen, sijajen mejnik, a postavilo ga je — slovensko učiteljsko.

Perspektiva mladih.

(Dalje.)

Javnost. — Šola. — Narodnost. — Slovanstvo. — Jugoslovanstvo. — Samozobrazba. — Gospodarstvo. — Prosveta in kultura. — Politika. — Izvenstrankarstvo. — Socialno vprašanje. — Demokrazizem. — Svetovno naziranje. — Sokolska ideja. — Stan in organizacije. — Vzajemnost in solidarizem.

SLOVANSTVO.

Tudi glede tega vprašanja je začrtal naraščaj pot, ki so mu jo pokazali njega buditelji: Z isto kritičnostjo je gledal na slovanstvo in slovensko vzajemnost!

»Naj nas ne zadovoljujejo navadna gesla in priljubljene tradicije! Pojm Slovan sam na sebi naj nam ne pomenja še ničesar posebnega. Pridejati mu je določeno obliko in šele potem ga lahko prav umevamo. Glejati je tudi v Slovanu najprej človeka, kakor se kaže v konkretni formi, kot poštenjak ali nepoštenjak. Glejati ga moramo najprej kot dobrega očeta, moža, prijatelja, uradnika, zdavnika, učitelja itd. ali drugega koristnega stanovnika. — Kdor premotriva Slovanstvo v tej realnosti, ta si ne bo bal pogledati v svojo vest; za Slovanstvo se ne bodo skrivali skrivnostni nameni, in te na ta način bomo koristili Slovanstvu, ker resnica ne more škodovati niti Slovanstvu.«

To mišljenje naj prodre v vrste učiteljskega, da ne bodo na sestankih nosili le drug drugemu srca in čuvstva na roki — kakor tudi pravijo! — in le razlagali svojih čuvstev, ampak se medsebojno proučevali v stanovskih in šolskih vprašanjih in sprejemali drug od drugega naprednejše ideje, ki nam omogočujejo, da povzdignemo sebe, stan, šolo in s tem tudi narod, čigar del smo, na kolikor mo-

goče visoko stopnjo svetovne omike, kar nam zagotovi obstanek in tako pozitivno ukrepi Slovanstvo. Predpogoj in temelj vsemu Slovanstvu so pa skupne ideje in smotri; teh pa ne dobimo s samimi deklaracijami o bratski ljubezni — oboževanju in stotimiljonskem narodu, temveč v kritičnem študiju skupnih kulturnih, socialnih in gospodarskih vprašanj.

Slovanstvo je nadaljevanje narodne ali nacionalne ideje! In ravno Slovenci smo kot maj in hudo eksponiran narod potrebni, da se kulturno in gospodarsko vežemo z drugimi slovanskimi narodi, da črpamo moči in dvigamo sebe ter tako odbijamo navale vnanjih nasprotnikov. Prva točka slovanske vzajemnosti leži torej v obrambi!

Nam vsem je v korist, da se vsi ohranimo in ojačimo! In iz tega skupnega interesa izvira čut slovanske solidarosti. Čim večji bodo ti skupni interesi, tem večja bo vzajemnost! Od obrambnega gesla, ki ga tolikrat čujemo. »Vaš boj je naš boj!« mora interes preiti na kulturno in gospodarsko polje, brez ozira na napadajočega tujca, da bomo rekli: »Vaš kulturni napredek je naš kulturni napredek!« Česar naš narod nima, naj išče prvo pri drugih slovanskih narodih, kultura in gospodarstvo naj se vzajemno izpopolnjujeta ter stremita za tem, da se slovanski narodi kulturno in gospodarsko osamosvoje. S študijem jezikov in po njih s proučevanjem dela slovenskih narodov se kultura medsebojno podeljuje, vodi pa tudi do osamosvojitve ker kulturna in gospodarska osamosvojitve je druga in tretja točka temelja slovanski vzajemnosti.

Gospodarska vez je najtrdnješa in najtrajnejša utrditev in podlaga vzajemnosti. Politiška solidarost gre paralelno z bojno — obrambno solidarostjo, a trajna in zanesljiva je le, če temelji na kulturni in gospodarski vzajemnosti, katerih temelj in glavni princip mora biti socialna pravičnost in nje zvesti drug — demokratizem. To so pogoji in temeljne točke naše slovanske solidarosti, slovanske vzajemnosti in slovanske osamosvojitve!

Prvi korak zavednosti je zavednost posameznih narodov. Mi ne smemo pričakovati pomoči edino od Slovanstva in tudi našo rešitev nam je v prvi vrsti gledati v delu in napredku našega naroda. Kultura, socialno in gospodarsko ojačenje našega naroda nam je prva potreba; Slovanstvo nam je pri tem le opora in pomoč v tem smislu, da nam je dano le širše polje, s katerega črpamo sredstva v dosego teh naših smotrov. Samega sebe je potreba povzdigniti in se ne le zanašati na bratsko pomoč! Da smo pa Slovani deležni medsebojno svojega dela, mora biti naš nacionalizem omejen po vzajemnosti in se mora v skupnih zadevah (spajati v slovansko solidarost, ki temelji na disciplini, da morebitne notranje in narodne ozire in pomisleke podvržemo skupnemu smotru, ki naj celotno stvar dvignejo ter vsekakor s tem okrepe tudi posamezne narode: hipni notranji položaji naj ne bo odločilni moment pri presoji skupnega smotra!

Pri tej solidarosti pa ne smemo zažati predaleč: V interesu skupne stvari moramo proglasiti in reflektirati načelo, da med nasprotujočimi načeli ni zblizanja in ne kompromisa! Vsač bo pa znal izbrati načelna vprašanja v korist skupnih narodnih smotrov, soglašal bo z kooperacijo in enotno združeno postopanje tedaj v vseh takih slučajih ter ne

predpostavljaj načelnega vprašanja narodnemu vprašanju ter ne širil načelnega boja na škodo narodni koristi. Naš načelni nasprotnik nam ostane nasproten sicer tudi s stališča slovanske vzajemnosti; ljub nam je kot član bratskega ali našega naroda, nasprotna nam je njega politika ali kulturna struja.

Menimo, da s tem nič ne škodujemo bratskim stikom, ampak jih le močno pospujemo, ker zastopamo stališče: da se imajo v prvi vrsti družiti isti stanovni narodi med seboj, ker je njih skupnost največja, potem kulturne struje enakega načelnega naziranja medsebojno, gospodarske organizacije in potem političke; poudarjamo pa, da vedno le istih in ne nasprotujočih si načel, ker tako postane vez med vsemi narodi najnaravnejša, najtrdnješa, najneprikljnejša, brez spornih vprašanj ter se tako v najširših dimenzijah razširi in privede do medsebojne vezi vseh teh narodov. Iz tega podrobnegea zblizanja bi prišlo do celokupneog slovanskega zblizanja, in parala kooperacije v splošnih in skupnih vprašanjih, narodnih, obrambnih, manjšinskih in gospodarskih kakor političkih bi se razširila tako tudi res med vsemi strujami in splošno do zadnjega stanu. Če se postavi vrhovno instanco temu gibanju, ki ima najti formo, na kateri se imajo vse struje združiti, bodo načelna nasprotstva gotovo pustila prednost skupnim interesom in namenom.

Med nositelji slovanske ideje pa ne zavzema učiteljsko ravno zadnjega mesta, ker ono že danes izkušja realizirati idejo najtesnejšega stanovskega združenja v svrhu tega, da se postavi šolstvo slovanskih narodov na slovanski temelj. V mnogih slučajih pa že išče pota medsebojne posredovanja kulturnega in gospodarskega napredka slovanskih narodov.

Positivno delo za slovan. idejo med učiteljsvom se kaže v propagiranju te ideje v navedenem smislu; v druženju slovanskega učiteljsva, da se bo izkušalo medsebojno spoznavati in opazovati važnost posameznih slovanskih narodov v splošnih ozirih, posebno pa z ozirom na šolstvo; učenje slovanskih jezikov in ustanavljanje jezikovnih krožkov v svrhu tega, da ideje in napredek drugih narodov uporabi v prid lastnega naroda in to v prvi vrsti potom tiska. — To bodi dolžnost naše bodoče vzgoje!

Rešitev slovanskega problema vidimo mi pričeto za učiteljsvo v tesni združitvi vsega slovanskega učiteljsva k skupnemu smotrenemu delu, v reševanju in proučevanju skupnih vprašanj, v medsebojnem podpiranju pri reševanju vseh vprašanj v skupni gospodarski stanovski organizaciji in medsebojnem gospodarskem podpiranju pri stanovski gospodarski osamosvojitvi.

JUGOSLOVANSTVO.

Deklaracijsko načelo z dne 30. maja 1917 je dalo konkretnjšo obliko vsem stremljenjem jugoslovanskega zblizanja v svrhu socialne, kulturne in gospodarske povzdige in osamosvojitve, ki se je že propagiralo tako v javnosti, in še bolj med učiteljsvom samim. Pojm osamosvojitve je dobil popolno konkretno obliko v zahtevi »samoodločbe narodov« in istotako pokazal natančno direktivo, kaj zahtevamo in smer naših potov. Ta oblika je edino mogoča in edini temelj in podlaga, ki zagotuje neoviran razvoj in napredek troimenskega naroda v socialnem, kulturnem in gospodarskem oziru; edina o-

misli, Lavra? Glej me, sam sem! Tudi ti si sama. Krasna si, Lavra, jako si elegantna, imaš moderu klobuk, fine čreveljčke, svilene nogavice. In jaz? Star sem, grd sem, slabo oblečen, nisem te vreden, ker si preveč mlada, preveč lepa... Kaj zato? Jaz te vidim, ti me vidiš. Ljubila sva se: še se imava rada. Po tolikih letih, Lavra! Ti si moja, jaz sem tvoj!

Tramvaj se je zopet ustavil. Veseli grlici sta izstopili. Vsula se je noter množica ljudi. Oni gospod v kotu se je še vedno držal svoje teme:

»Zdaj smo odvisni od Kranjcev, Stajercjev in drugih gospodov, da nam pošljejo zdajpazdaj vrečo krompirja, košaro jajc. Pride pa čas, ko...«

Zvonec je zapel. Voz je zdrdral po ulici Tórrente.

»Kam si namenjena, Lavra? Kako to, da si tu? Kje izstopiš? Ali greš v poset k prijateljici? Imaš li tu prijateljice? Ali greš poučevati klavir, francoščino? Čemu si se med tem časom posvetila? Si li uradnica? Pevka? Kako živiš? Ali zaslužiš dosti? Si li zadovoljna? In z drugimi? Ali ljubiš življenje? Si li zdaj pomirjena? Ali si trpela, da si postala tako resna? Kaj ti je dalo življenje? Trud? Boje? Zmago? Ali mi nečeš ničesar razodeti? Da, ravnaš prav, ne govori o ničemer! Komaj izusti človek besedo, že nategnejo uhlje, Oh, ti obrabi! Potem mi poveš vse, ko izstopiš, ko izstopiva. Tudi jaz ti izlijem svojo dušo. Oh, jaz! Tako sem sam! Če bi vedela, kako sem zapuščen! Nikogar ne poznam! Tujec sem med tujci!«

Bil je jako ginjen, misleč, da govori njej o njuni preteklosti, o sladkih urah...

»Ali se spominjaš, Lavra? Šetala sva se po vrtu pokojne tvoje tete. Hodila sva od grede do grede; trgali sem ti rože, ki so ti najbolj ugajale. Potem sem te poljubljal na vrat. Gorje, če sem bil to storil! Nisi hotela. Zakaj nisi hotela? Mogoče, pa ni hotela tvoja teta? Tako si bila dobra! Tvoj glas mi je bil tako prijeten! Vedno si rekla: da, da — tudi kadar bi se mi bila morala postaviti po robu. Uboga Lavra!«

Zdaj so mu zalile solze oči. Zamižal je in se obrnil v stran. Iskal je napiso po stropu. Čital je počasi, počasi, zlogovaje in požiraje sapo: »Pasta dentifricia... insuperabile... rinfresca la bocca...«

Voz je vnovič obstal.

»Votli di Chiozza!« je zaklical izprevodnik.

Izstopila sta gospoda, jako komodno, zmerom govoreč:

»Ljudstvo gladuje. Pogledj obraz...«

Tramvaj je zaropotal po široki ulici Stadion. Gašparčič je bil dobil trenutek, da si je skrivoma obrisal oči.

»Kako sva se imela rada! Kakor dva otroka! Ljubezen sva merila na vreče, na kilometre! Tvoja teta je bila uprav srečna. Pa tudi strica ni bilo to nevedč. Ali se še spominjaš? Potem... Kako je bilo? Ne spominjam se, kako je že bilo. Tudi ne vem, če je bila tvoja ali moja krivda. Mogoče sem

bil jaz vsemu temu vzrok. In zdaj? Zdaj si tu, tik mene, jaz poleg tebe, in si nimava ničesar reči.

Ti ljudje in biljeter bodo mogoče mislili, da se nisi ne poznava, da sva si tuja, nedovzetna eden drugemu:

Ti, krasotica, elegantna, lepo oblečena, in jaz, Lavra, jaz — uboga sirota, uničena ekstenca!...«

Srce mu je umolknilo. Zvonec je pel, voz se je ustavil. Nikogar ni bilo več notri. Ostala sta sama, sama... Gašparčič se ni mogel ganiti z mesta.

»Glej, Lavra, ostala sva sama, čisto sama! Zdaj lahko zašepečem sladko tvoje ime — Lavra!... Lavra, čemu molčiš? Nočeš? Aho, biljeter je tu; ravnaš prav! Sama sva: ti si ondi, jaz sem tu. Da, midva sva, midva, midva — jaz in Lavra — po tolikem času! Ti si tam, jaz sem tu — že deset minut, več kot deset minut in se še nisva ogovorila. Na tvojih ustnih ni smehljaja, ni iskre v tvojih očeh! Nič! Nočeš in nočeš — radi drugih, zaradi teh radovednežev. Ti ne vedo in nikdar ne bodo znali, kaj bi provzročila v najinih dušah topla besedica, izgovorjena komaj slišno, migljaj, žarek tvojih oči v mojih očeh... Oh, Lavra, Lavra, tvoja taktnost me omamlja! Kako si razumna, kako si dobra, angel moj! Menil sem, da sem čisto osamljen v tem velikem mestu, polnem bogatašev in beračev, sihih in lačnih. Smehljaj sem se stražnikom; hoteč si tako poiskati so-druga. Ponižal bi se bil do cestnega pometarja, čuteč potrebo prijazne besede. Razumeš, Lavra! To sem storil, to bi bil storil! A imel sem tebe! Di-

hala si zrak tega mesta, zrak te ulice in tega električnega voza kakor jaz. Mogoče sva hkrati stopila v ta voz, in jaz nisem vedel za tebe in ti ne za mene! Lavra! Lavra!«

Ozrla se je skozi okno, motreč hiše; morda je tudi iskala hišno številko. Ogledoval je njene čreveljčke. Bili so nizki čreveljčki, sivi, najmodernejše oblike in so tako pristojali finim nogavicam enake barve. V vsem taka harmonija!

Zavora je drsala po kolesih. Voz se je počasi ustavil, dokler ni obstal pred ljudskim vrtom.

Vzravnila se je, se oprlija visečega jermena, odprla vrata in elastično skočila na tlak.

Gašparčič je obstal. Vse se je zgodilo tako urno. Niti ozrla se ni po njem. V trenutku ni vedel kaj početi. Obsedel je in zmedeno zrl za njo, namenjeno s hitrimi koraki k bližnji štirinadstropni hiši.

Hipoma je planil kakor pijan k vratom, jih zaloputnil za seboj in skočil v polnem diru z voza, da bi bil kmalu telebnil v bližnji kandelaber.

Tekele je blazno s klobukom v roki, brez dihanja, poln obupa. Prihrumel je do tlaka, do večnih vrat, do Lavre.

Stala je na pragu: visoka, stasita, pričakujoč.

»Lavra, Lavra!« je zaklical, razpenjajoč roka. Ni se zganila. Pogledala je hladno, vprašujoče neznanu v oči. Razočaranje je bilo v njenem pogledu, češ, ona — Lavra?

»Lavra, Lavra!« je ponavljaj obupno.